

В.В. Сабадаш

Енергетична безпека України: конфліктність геополітичного вибору

У статті досліджено характер ключових загроз енергетичній безпеці України, визначено актуальні ризик-чинники енергетичного конфлікту. Проведено аналіз впливу ключових акторів українського енергетичного ринку та можливих викликів при формуванні національної енергетичної безпекової системи. Запропоновано комплекс заходів, реалізація яких дозволить суттєво підвищити рівень енергетичної безпеки країни і знизити енергозалежність національної економіки від зовнішніх чинників і поведінки акторів ринку у складних геополітичних і економічних умовах.

Ключові слова: актори енергетичного ринку, диверсифікація, енергетична безпека, енергетична залежність, енергоефективність, енергетичний конфлікт, потенціал, ресурс.

Вступ

Енергетична безпека держави є ключовим імперативом загальнонаціональної економічної безпекової системи. Третій і четвертий технологічні уклади (домінуючі на досягнутому рівні соціально-економічного розвитку національної економіки), базуються на широкому залученні й використанні у моделях виробництва і споживання значних обсягів матеріальних, природних і енергетичних ресурсів. Саме ресурсні чинники (перш за все, наявність і ефективність використання природних і енергетичних ресурсів) є визначальними у формуванні цілісної й адекватної суспільно-економічному рівню розвитку національної економіки комплексної системи безпеки. Україна, як одна із найбільших економік пострадянського простору, й до сьогодні залишається енерговитратною, енергодефіцитною й енергозалежною.

Рис. 1. Енергоємність ВВП України, кг у.п./грн

Відповідні дані Державного агентства України з енергоефективності та енергозбереження України (НАЕР) з енергоємності ВВП за 1990–2010 рр. (рис. 1,

Загрози і ризики енергетичного конфлікту

За одним із головних показників енергоефективності економіки – енергоємністю валового внутрішнього продукту (ВВП) – Україна є «лідером» серед розвинених економік світу: енергоємність ВВП України становила 0,4 т нафтового еквівалента/дол. (за паритетом купівельної спроможності 2000 р.), що в кілька разів перевищує аналогічні показники Німеччини (0,14), Франції (0,15), США (0,19 т н.е./дол.) (за даними Міжнародного енергетичного агентства, 2008 р.).

Сабадаш Віктор Володимирович, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки Сумського державного університету, заступник директора Науково-дослідного інституту економіки розвитку МОНМС України і НАН України у складі Сумського державного університету.

© В.В. Сабадаш, 2011

у цінах 2002 р.) засвідчують зниження показника із 0,98 кг у.п./грн у 2000 р. до 0,65 кг у.п./грн у 2009 р. За прогнозними підрахунками, енергоємність ВВП України у 2010 р. складе близько 0,62 кг у.п./грн [1]. Перш за все, таке зниження пояснюється зниженням темпів промислового виробництва у період 2008–2010 рр. через світову кризу: основні галузі національного господарства – металургія і хімічна промисловість – значно скоротили обсяги споживання енергетичних ресурсів з цей період та зростанням цін на газ, імпортований з Російської Федерації. Не виключено, що з досягненням докризових обсягів виробництва ключовими секторами національної економіки та поступовим нарощуванням обсягів залучених у виробництво енергоресурсів показник енергоємності ВВП може знову повернутися до рівня 2003–2005 рр. Не сприяє покращанню ситуації й майже повна відсутність на сьогодні кардинальних дій зі зниження енерговитратності національної економіки (окрім розроблення безлічі програм ...). Таким чином, можемо констатувати: виклики енергетичній безпеці країни тільки посилюються, ризики виникнення енергетичного конфлікту набувають реальних обрисів.

У загальнонаціональному аспекті слід виокремити такі основні ризик-чинники енергетичного конфлікту (також див.: [2, с. 205–206; 3, с. 7–9]):

- висока енергоємність національної економіки (ВВП);
- критична залежність від одного постачальника енергоресурсів (недиверсифікованість ринку енергоресурсів);
- політична вмотивованість злиття/поглинання ВАТ «Газпром» українського «Нафтогазу» (зокрема, найпривабливішої складової – газотранспортної системи (ГТС));
- відсутність дієвих структурних реформ в енергетичному секторі;
- відсутність системи контролю за стратегічними державними рішеннями у енергетичній сфері, розпорошеність функцій (виконавчих, регулюючих, контролюючих, обмежуючих) між установами (організаціями);
- корумпованість енергетичного сектору;
- відсутність контролю за природними монополіями і незалежного регулювання їхньої діяльності;
- неефективність (економічна, перш за все, необґрунтованість) тарифів для промислових підприємств і населення (як приклад, у травні 2011 р. Верховною Радою України списано заборгованість підприємств паливно-енергетичного сектору у понад 24 млрд грн перед бюджетом).

Серед ключових загроз енергобезпеці у сфері управління слід виокремити такі:

- відсутність якісної та ефективної системи управління енергетичною сферою;
- відсутність облікової системи споживання енергоресурсів, зокрема газу. Уряд планує у найближчі три роки впорядкувати ринок споживання природного газу, запровадивши обов'язкове використання лічильників газу усіма його споживачами;
- нерозвиненість видобувної галузі;
- у державній власності залишаються лише неефективні енергетичні компанії.

Ресурсний аспект енергобезпеки обумовлений енергодефіцитністю і енергозалежністю національної економіки (табл. 1). Забезпеченість України власними основними енергетичними ресурсами виглядає таким чином: нафтою – 10–12% загального споживання; природного газу – 20–25%; вугілля – 90–92%.

Актуальні оцінки природно-ресурсного потенціалу України². (1) Газ: запаси

² Основні енергетичні ресурси

оцінюються у 5,4 трлн м куб. природного газу й близько 400 млн т газового конденсату. Обсяги видобутку газу (динаміка): середина 1970-х рр. – близько 75 млрд м куб./рік; 1997–2000 рр. – близько 18 млрд м куб./рік; 2009 р. – 21,2 млрд м куб.; 2010 р. – 16,6 млрд м куб. Згідно урядової програми розвитку газової галузі планується активізація процедур розвідки запасів і збільшення обсягів видобутку газу.

Україна володіє другою в Європі і однією з найбільших у світі ГТС: її загальна довжина складає 37,6 тис. км.; пропускна спроможність системи на вході складає 290 млрд м куб./рік, на виході – 175 млрд м куб.; ГТС об'єднує 72 компресійних станції і 13 підземних сховищ з найбільшим у Європі після Росії активним об'ємом газу – більше 32 млрд м куб.

Таблиця 1 – Використання імпортованих енергоресурсів країнами світу*

Країна	Нафта		Газ		Вугілля		Інтегральний коефіцієнт енергоресурсної залежності**, $K_{з.інт.}$
	%	$K_{з.н.}$	%	$K_{з.г.}$	%	$K_{з.в.}$	
Японія	100	1,00	92	0,92	82	0,82	0,913
Індія	70	0,70	50	0,50	76	0,76	0,653
США	58	0,58	15	0,15	–	–	0,243
Китай	45	0,45	30	0,30	46	0,46	0,403
Країни ЄС	40	0,40	54	0,54	50	0,50	0,480
Україна**	88	0,88	75	0,75	10	0,10	0,577

* За даними Інституту проблем нафти і газу Російської академії наук і проф. Б. Купріна (Міжнародний економічний інститут).

** Розраховано автором.

(2) Нафта: ресурси нафти в Україні оцінюються у 850 млн т. Обсяги її видобутку: 1998–2004 рр. – 3,7–4,2 млн т/рік; 2009 р. – 3,6 млн т. За умови обмеженості цього енергетичного ресурсу й збільшення обсягів його споживання [4] (особливо зростаючими економіками Китаю, Бразилії, Індії) можливими і цілком ймовірними є цінові потрясіння на ринках енергоресурсів та екологічні конфлікти за ресурс. Це спричинить поступову відмову від традиційних енергоресурсів на користь альтернативних.

(3) Вугілля: запасів в Україні може вистачити на 100 років, світових – близько 200 років (мова йде про розвідані на сьогодні запаси). Вугілля є найбільш екологічно шкідливим енергоресурсом із вуглеводнів. Для України конфліктогенність цього ресурсу характеризується низькою продуктивністю видобутку, високою собівартістю й катастрофічним технічним станом вугільних шахт (за кількість смертей шахтарів на 100 т вугілля Україна посідає 3-є місце у світі; тільки з останні 10 років в Україні загинуло 3400 шахтарів і приблизно стільки ж отримали травми й ушкодження, які становлять суттєву загрозу здоров'ю).

(4) Ядерна енергетика: Україна посідає 7-ме місце у світі та 4-те в Європі за кількістю атомних реакторів та їхньою сумарною потужністю – в експлуатації перебуває 15 енергоблоків, зосереджених на 4-х АЕС: Хмельницькій, Рівненській, Запорізькій і Південноукраїнській.

Після аварії на АЕС «Фукусіма-1» (Японія) європейські країни (Німеччина, Франція, Швейцарія) виказали неабияку стурбованість питаннями ядерної безпеки й планують поступову відмову від атомних реакторів та закриття АЕС (наприклад, Німеччина задекларувала відмову від АЕС вже до 2022 р.), паралельно збільшуючи частку у своїх енергобалансах альтернативної енергії.

(5) Електроенергетика. Об'єднана енергетична система України (ОЕС) – одна із найбільших у Європі. Українську енергетику імпортують Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина. ОЕС України включає: 8 регіональних електроенергетичних систем; 1 млн км ліній електропередач; 24 обласні акціонерні енергопостачальні компанії (обленерго), компанії АР Крим, Києва, Севастополя.

(6) Альтернативні джерела енергії. Вітрова енергія: теоретичний вітропотенціал українських територій становить 330 млн ГВт. Мала гідроенергетика: біоенергетика та біопаливо; сонячна енергія; геотермальна енергетика. Альтернативні гази: синтез-газ, шахтний метан, сланцевий газ (потенціал джерел енергії див. [2, с. 209]). Прогнозовані запаси сланцевого газу – одні з найбільших у Європі; техніко-технологічні можливості видобування – через 3–4 роки.

Незважаючи на значний потенціал альтернативних джерел, він майже не використовується сьогодні Україною: «Нам немає чим хвалитися, – відверто заявляє Микола Пашкевич³, – і немає про що говорити. В енергобалансі країни частка відновлюваних джерел енергії становить менше 1%. І за останні чотири роки цей показник практично не змінився в кращій бік». Для порівняння, частка відновлюваних джерел енергії в загальному світовому споживанні становить 14%, а в електроспоживанні – 19%, згідно з даними з Національної доповіді НАЕР з питань реалізації державної політики в сфері енергоефективності за 2009 р. У цьому ж документі зазначено загальний річний технічно досяжний енергетичний потенціал відновлюваних джерел енергії в Україні, який у перерахунку на умовне паливо становить близько 98 млн. т, що прирівнюється до більш як 50% загального енергоспоживання в країні. Згідно з даними Міжнародного енергетичного агентства, частка відновлюваної енергетики в енергобалансі Німеччини за 2008 р. становила 6,9%, Польщі – 6,0, Чехії – 4,8, Словаччини – 3,7, Росії – 0,9, Грузії – 12,6, Білорусі – 5,5%. Варто нагадати, що однією з вимог, висунутих до країни при вступі в Європейський Союз, є показник частки відновлюваних джерел енергії в національному енерговиробництві, який має бути не менш як 6%, з урахуванням великої гідроенергетики – не менш як 12% [1].

Геополітичний аспект енергетичної безпеки: ключові актори енергоринку

Для України, окрім суто економічних, ресурсних і організаційно-економічних чинників енергетичної безпеки, завжди важливим був і залишається геополітичний – енергетичний ринок країни перебуває під значним впливом активних його акторів (гравців), які й формують його стан, конфігурацію й напрями розвитку.

Основні актори українського енергетичного ринку.

(1) *РАТ «Газпром»:* Україна є одним із найбільших споживачів енергоресурсів Росії та державою-транзитером російських енергоносіїв.

Основними напрямами політики Росії на ринку енергоресурсів України є:

- закріплення позицій провідних російських енергетичних компаній;
- зацікавленість у підприємствах українського енергетичного сектору;
- отримання контролю над газотранспортною системою України, її газовими сховищами і покладами газу на Чорноморському шельфі;
- злиття (поглинання) «Газпромом» НАК «Нафтогаз України» (відповідно з Енергетичною стратегією Росії до 2030 року (розпорядження уряду РФ від

³ Пашкевич Микола Олександрович, Голова Державного агентства України з енергоефективності та енергозбереження України.

13.11.2009 р., № 1715-р)).

Ситуація з НАК «Нафтогаз» вже довгий час залишається невизначеною, перш за все, з політичних мотивів. Останнім часом у рамках перегляду контрактної ціни (процедури ініційовані українським урядом) на російський газ для України питання злиття/поглинання є вельми актуальним саме для російської сторони. Зниження ціни на газ для України російське керівництво ставить у пряму залежність від вирішення питання про контроль над українською ГТС «Газпромом», хоча за українськими законами така процедура заборонена і українська влада постійно спростовує й заперечує можливість поглинання російським «Газпромом» українського «Нафтогазу» [5–9].

З метою реалізації засад енергетичної безпеки і домовленостей у рамках спільної заяви за результатами міжнародної конференції ЄС – Україна щодо модернізації ГТС України (від 2009 р.), а також мінімізації транспортних і техногенних ризиків Україна розпочала проект «Модернізація та реконструкція магістрального газопроводу Уренгой – Помари – Ужгород». «У межах реалізації проекту національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» підписала Меморандум із Європейським банком реконструкції та розвитку (СБРР), а також лист про наміри з Європейським інвестиційним банком (ЄІБ), де зафіксовані наміри цих фінустанов про фінансування проекту. Модернізація магістрального газопроводу Уренгой – Помари – Ужгород збільшить ефективність транзиту палива до Європи одним із найбільших діючих маршрутів, зменшить негативний вплив на довкілля. Зокрема, буде мінімізовано ризики постачання природного газу європейським споживачам через територію України... Проект розрахований на 9 років, при цьому перша черга – на три роки. Обсяг інвестицій на першу чергу реконструкції становить понад 538 млн доларів, з яких 230 млн – власні кошти і 308 – кредитні» [10]. Росія ж поки утримується від фінансових інвестицій у проекти модернізації української ГТС (хоча раніше не відкидала такої можливості за умови створення СП з «Нафтогазом» [11]). У ситуації, яка склалася сьогодні, Росія чекає від України більш чітких і рішучих кроків зі згоди українського уряду на процедури поглинання «Газпромом» «Нафтогазу». Україна ж поки що не декларує (принаймні, відкрито) таких намірів, розуміючи всю небезпеку і наслідки такого політико-економічного рішення.

Започаткована модернізація української ГТС дозволить Україні утримати (хоча ю у короткостроковій перспективі) свої конкурентні позиції транзитера російського газу до Європи в умовах введення в експлуатацію в кінці цього року гілки російського газогону «Північний потік» та проектних робіт на «Південному потоці» (як альтернативних шляхів постачання газу до Європи). Для посилення свої конкурентних позицій на європейському ринку постачання газу Росія намагається збільшити пропускну спроможність «Північного потоку», однак такі плани не знаходять підтримки у партнерів Росії в Європі – Німеччині, Польщі й Скандинавських країнах через дотримання жорстких європейських екологічних норм при будівництві паралельної гілки газогону.

Перші кроки з модернізації ГТС у співпраці із ЄС дозволяють сподіватися, що Україна не зробить кроків назустріч Росії у її планах «об'єднання» двох ГТС, а поступово рухатися у напрямі приєднання до європейської енергетичної безпекової системи.

(2) *Європейський Союз* досі не став ключовим гравцем на українському енергетичному ринку, хоча Україна є учасником низки ініціатив ЄС у сфері енергетики, зокрема:

- Енергетичної хартії (17.12.91 р., ратифікованої Україною 06.02.98 р.); Меморандуму про порозуміння між Україною та ЄС у сфері енергетики (підписаного 01.12.05 р.);
- спільної заяви за результатами спільної міжнародної конференції ЄС – Україна щодо модернізації газотранспортної системи України (підписаної 23.03.09 р. у Брюсселі). У червні 2011 р. Україна зробила перший важливий крок з модернізації своєї ГТС у співпраці із фінансовими інституціями ЄС (див. вище). Однією із умов надання фінансування з боку ЄС є розділення НАК «Нафтогаз України» на три профільні компанії (звичайний європейський досвід): (1) з видобування українського газу, (2) із закупівель імпортованого газу для потреб України, (3) з транзиту газу до Європи і збору транспортних платежів. Незважаючи на те, що поки що український уряд не оголосив про такі наміри, ЄС оголосило про можливість надання інвестиційних коштів для модернізації української ГТС вже до кінця 2011 р. [12];
- Договору про енергетичне співтовариство (Україну прийнято на засіданні Ради міністрів Енергетичного співтовариства у грудні 2009 р.);
- Східноєвропейського партнерства щодо енергоефективності та довкілля (Україна приєдналася 26.11.09 р.).

(3) *США* зацікавлені у присутності на енергетичному ринку України і мають власні стратегічні інтереси: тиск з метою не допустити участі України у побудові Бушерської АЕС (наприкінці 1990-х рр.); під тиском США Україна прийняла остаточне рішення щодо закриття ЧАЕС (2000 р.); Україна прийняла рішення позбутися всіх запасів високозбагаченого урану до 2012 р. (під час участі президента України в саміті з питань ядерної безпеки у квітні 2010 р.); надання американських інвестицій в енергетичний сектор України (під час візиту до України 02.07.2010 р. держсекретаря США Г. Клінтон); заснувати окрему робочу групу для розгляду подальших можливостей співпраці двох держав у сфері мирної ядерної енергетики (під час засідання українсько-американської комісії зі стратегічного партнерства).

У ході третього засідання українсько-американської Комісії зі стратегічного партнерства (15 лютого 2011 р., Вашингтон) підписано меморандум про взаєморозуміння між урядом України і урядом США щодо ресурсів газу з нетрадиційних джерел⁴. Метою меморандуму є забезпечення умов для обміну знаннями і експертними напрацюваннями між урядами двох країн в сферах, що стосуються оцінки і кваліфікації ресурсів сланцевого газу в Україні [13; 14].

Висновки

Враховуючи складне соціально-економічне й геополітичне становище, до першочергових і невідкладних завдань забезпечення енергобезпеки України [2; 15] слід додати й такі:

- збільшення рівня споживання електроенергії на громадянина України і зменшення – на одиницю ВВП;
- розбудова газопроводу «Богородчани – Ужгород» зі 120 млрд до 140 млрд м куб./рік;
- зменшення споживання газу до 45–48 млрд м куб. до 2020–2030 рр. (за 1–2 роки обсяги можна скоротити на 5 млрд. м куб.);
- будівництво «LNG-терміналу» (Одеса) для поставок скрапленого газу із

⁴ На сьогодні сланцевий газ видобувається тільки у США. Планується започаткувати його видобуток у Європі (розвідані запаси у Польщі, Франції, Норвегії, Швеції) й Україні (більш-менш реальна оцінка запасів сланцевого газу в Україні очікується вже всередині 2012 р.).

- Азербайджану і країн Центральної Азії, як диверсифікація ринку постачальників. Зокрема, на початку 2011 р. на Економічному форумі у Давосі (Швейцарія) представники урядів України й Азербайджану підписали меморандум про співпрацю щодо організації постачання скрапленого газу в Україну і договір про транспортування нафти територією України. Згідно укладених угод, передбачається постачання у 2014 р. 2 млрд м куб., в 2015 р. – 5 млрд м куб. скрапленого газу з боку Азербайджану [16]. Відповідно, у 2014 р. будівництво «LNG-терміналу» в Одесі має бути завершено (використовуючи такий термінал, Литва планує зменшити ціну закупівлі російського газу на 30% [17]). Польща почала будівництво терміналу з прийому скрапленого газу у м. Свіноуйсьце (планується ввести в експлуатацію у 2014 р.) [18]. Також для диверсифікації джерел постачання газу і зменшення енергозалежності від Росії Прибалтійські країни (Латвія, Естонія, Литва) узгодили плани із будівництва терміналів скрапленого газу у своїх країнах [19];
- використання географічного розташування та привабливих умов для транспортування нафти й газу до європейських країн;
  - виробництво елементів ядерного палива (окрім збагачення);
  - модернізація атомних електростанцій;
  - використання потенціалу сланцевого газу.
1. *Вікторія Аксаковська*. Іронія долі української енергоефективності // Сайт газети «Дзеркало тижня. Україна», №25 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://dt.ua/articles/84120>.
  2. *Сабадаш В. В.* Енергетична безпека України: можливості подолання конфліктних тенденцій / В. В. Сабадаш, О. О. Сабадаш // Механізм регулювання економіки. – 2010. – № 3, Т.1. – С. 204–210.
  3. *Віктор Сабадаш*. Організаційно-економічні засади неконфліктної політики в енергетичному секторі / Віктор Сабадаш // Економіст. – 2011. – № 3. – С. 6–10.
  4. *Мирослава Заєць*. Чорному золоту «відвели» менше 50 років // Сайт УНІАН, 06.04.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://economics.unian.net/ukr/detail/83920>.
  5. *Оксана Гудима*. Взамін на 40% знижку Газпром вимагає злиття з Нафтогазом // Сайт NewsMarket, 22.06.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.newsmarket.com.ua/2011/06/vzamin-na-40-znizhku-gazprom-vimagaye-zlittya-z-naftogazom/>.
  6. *Богдан Швед*. Після поглинання «Нафтогазу» Росія візьме під контроль ключові підприємства України // Сайт NewsMarket, 28.09.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.newsmarket.com.ua/2010/09/pislya-poglinannya-naftogazu-rosiya-viz/>.
  7. *Уряд виключає поглинання і банкрутство «Нафтогазу»* // Сайт ТСН, 25.05.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://tsn.ua/groshi/boyko-viklyuchaye-poglinannya-i-bankrutstvo-naftogazu.html> (Актуально на 03.06.2011 р.).
  8. *Богдан Соколовський*. У результаті домовленостей Бойка та Міллера створено інструмент для поглинання «Нафтогазу» // Сайт УНІАН, 18.11.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://economics.unian.net/ukr/detail/67134> (Актуально на 04.12.2010 р.).
  9. *Янукович продаватиме «Нафтогаз» частинами?* // Сайт «Економічна правда» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.epravda.com.ua/news/2011/07/8/291235/>.
  10. *Україна розпочала модернізацію магістрального газопроводу Уренгой-Помари-Ужгород* // Сайт «Урядовий портал» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=244392002.
  11. *СБ може взяти участь у модернізації української ГТС* // Сайт «РБК-Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/vb-mozhet-prinyat-uchastie-v-modernizatsii-ukrainskoy-gts-27052010181200>.
  12. *ЄС пообіцяв почати фінансування модернізації української ГТС уже цього року* // Сайт «ІНА

- «Українські новини» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://ukranews.com/uk/news/economics/2011/07/20/48632>.
13. Україна і США підписали меморандум про сланцевий газ // Сайт УНІАН, 15.02.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.unian.net/ukr/news/news-421375.html>.
14. Геологічна служба США оцінить нетрадиційні джерела газу в Україні // Сайт УНІАН, 16.02.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.unian.net/ukr/news/news-421428.html>.
15. Сабадаш В. В. Економічна безпека України: аналіз конфліктного потенціалу енергетичного чинника / В. В. Сабадаш, О.О. Сабадаш // Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення: Праці II-го науково-практичного семінару з міжнар. участю, 21–22 жовтня 2010 р. ; відпов. ред. Письменний Є. М., Караєва Н. В. – Черкаси : видавець Чабаненко Ю. А., 2010. – С. 311–319.
16. Янукович і Алієв домовилися про газ // Сайт «Українська правда», 28.01.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.pravda.com.ua/news/2011/01/28/5846976/>.
17. Литва може купувати російський газ на третину дешевше // Сайт «Телеканал новин «24» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://24tv.ua/home/showSingleNews.do?litva_mozhe_kupuvati_rosiyskiy_gaz_na_tretinu_deshevsh_e&objectId=111388.
18. Польща почала будівництво СПГ-терміналу на Балтиці // Сайт «Асоціація «Газовые трейдеры Украины» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.gasua.com/ru/news/1779.html>.
19. Литва та Естонія домовилися протидіяти використанню енергетики в політичних цілях // Сайт «УКРАЇНСЬКА ЕНЕРГЕТИКА», 20.06.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://ua-energy.org/post/8480>.

Отримано 24.02.2011 р.

В.В. Сабадаш

Энергетическая безопасность Украины: конфликтность геополитического выбора

В статье исследован характер ключевых угроз энергетической безопасности Украины, определены актуальные риск-факторы энергетического конфликта. Проведен анализ влияния ключевых акторов украинского энергетического рынка и возможных вызовов при формировании национальной энергетической системы безопасности. Предложен комплекс мероприятий, реализация которых позволит существенно повысить уровень энергетической безопасности страны и снизить энергозависимость национальной экономики от внешних факторов и поведения акторов рынка в сложных геополитических и экономических условиях.

Ключевые слова: акторы энергетического рынка, диверсификация, энергетическая безопасность, энергетическая зависимость, энергоэффективность, энергетический конфликт, потенциал, ресурс.

V.V. Sabadash

Energy security of Ukraine: the geopolitical conflicts choice

The paper studied the nature of the key threats to Ukraine's energy security, defined relevant risk factors of the energy of conflict. The influence of key actors of the Ukrainian energy market and the potential challenges in the formation of national energy security are analyzed. The set of activities whose implementation will significantly improve the country's energy security and reduce the volatility of the national economy on external factors and the behavior of actors in the market complex geopolitical and economic conditions are proposed.

Keywords: actors of the energy market, diversification, energy security, energy dependence, energy efficiency, energy conflict, potential, resource.